

**NORGES
LUFTSPORTFORBUND**

NLF Luftromskomite

Protokoll

Møte nr: 2019-1

Dato: 27. februar 2019.

Sted: NLFs lokaler, Oslo.

Deltagere / seksjoner representert:

Per Osen, komiteleder
Per Gudmund Strømmen, Motorfly
Thomas Hirsch, HG/PG
Jarle Mathisen, Seilfly
Lars Geir Dyrdal, Fallskjerm
Tom Bjerke, NLF administrasjon
Jostein Tangen, NLF administrasjon
Torkell Sætervadet, NLF administrasjon

Forfall:

Modellfly
Ballong
Mikrofly

Kopi:

Rolf Liland, President
John Eirik Laupsa, Generalsekretær

REFERAT

Pizza og mineralvann ble servert 17:45.

Møtet ble satt kl 18:00.

Innkalling ble godkjent. Det ble foreslått at komiteleder sender påminnelse/innkalling 2 uker før hvert møte.

Referent: Komitelederen vil skrive referat utkast, hvoretter de øvrige møtedeltakere fyller inn med informasjon på sine saksområder.

Utkast til referat fra forrige møte (2018-2) ble gjennomgått og godkjent.

Jostein orienterer om nytt dokumentarkiv for komiteen, på nif.no. Her skal komitemedlemmene ha tilgang gjennom sin min-idrett bruker. Alle referater og saksdokumenter skal finnes her.

Neste møte er fastsatt til mandag 23 september 2019.

Gjennomgang av saker:

Komiteleder: Møteplanen har mange faste poster. Flere saker kan ha varighet over flere år. Jeg har valgt å beholde saksnummer og noe tekst (i mindre font størrelse) fra tidligere møtereferat, og å føye til en oppdatering nedenfor. Da kan det kanskje bli enklere å følge historikken i langvarige saker.

Når en sak er endelig avsluttet, trenger den ikke være med videre til neste møte (referat)

Nye saker har fått saksnummer (nr/år) og er blitt inkludert i sakslista. Dette gjelder også noen gamle saker som ikke har fått eget saksnummer tidligere.

02/17 **Status søknader – luftsportsområder.**

Luffartstilsynet har sendt oss et «samleavslag» på 17 søknader. NLF har sendt inn klage vedrørende framgangsmåten. Saksbehandler for klagesaken i Luffartstilsynet slutter seg til NLFs innvending mot at søknadene ikke har vært vurdert individuelt. Det vil nå foretas en realitetsbehandling av hver av de sakene hvor NLF opprettholder søknadene (noen av de omsøkte områdene er erstattet av lokale avtaler).

Torkell Sætervadet informerte: Luffartstilsynet ønsker ikke å opprette flere luftsportsområder inntil videre. Det ser ut til at endringer kan komme i forbindelse med ny forskrift for luftromsorganisering. Det antas at det vil ta mellom 6 og 12 måneder før utkast til ny luftromsforskrift (BSL G 4-1) er på plass. Torkell vil kontakte Torgeir Øines i Luffartstilsynet for en oppdatering.

Referansegruppen for luftromsforskriften er ikke innkalt ennå – anslått etter sommeren 2019 (e-post fra Luffartstilsynet er vedlagt referatet).

Det ble foreslått å sette opp en punktliste eller tabell over alle søknadene/sakene, med status, og liste over dialogen med Luffartstilsynet i sakene. Torkell foreslo å vedlegge samlevedtaket fra Luffartstilsynet. Der framkommer status for alle områder (vedtak vedlagt referat).

25/14 Avinor ADT – Airspace Design Team, Fagernes, Notodden og Gullknapp.
Dette sakspunktet opprettholdes.

Jostein sjekker om det finnes en PANS-OPS person som kan representere NLF i Avinor ADT.

06/15 Trafikkavviklings-problemer på Jarlsberg.

Sandefjord Lufthavn AS har sammen med Avinor tatt styringen på saken om å skille ut luftrommet rundt Jarlsberg til G-luftrom.

Planen er å skille ut NE hjørne av CTR til et permanent G-luftrom rundt Jarlsberg flyplass. NLFs representant er Bjørn Schjøll Kristoffersen.

Statusmelding fra Lars Geir Dyrdal: Dessverre står det på stedet hvil og det er ingen endringer siden forrige møte i Luftromskomiteen. Bjørn vil puste de forskjellige instanser litt i nakken utover våren for å se hva som må til for å pushe prosessen videre. Avviklingen av trafikken på Jarlsberg i 2018 gikk bra av en årsak som dessverre er litt trist. Flyklubben hadde veldig redusert aktivitet der spesielt elevutdanning var det laveste på flere år.

Lars Geir Dyrdal sjekker fremdrift status med BSK.

09/17 Modellflyging Rønneld modellflyplass i Østfold – sikkerhetsbekymring.

Dette er en modellflyplass med relativt stor aktivitet, også med store modellfly og seilflyslep. Ved et par tilfeller det siste året har det vært foretatt lav overflyging av plassen med C-130 fra Luftforsvaret.

Saken har vært diskutert med sjefflygeleder på Rygge og med AIM i Avinor med tanke på å få kunngjort modellflyplassen på VFR Light Aircraft Route- kartene for Rygge. Det vurderes også å få lagt inn en referanse i «VFR Guide for Norway» til NLFs oversikt over modellflyplasser.

Luftromskonsulent følger opp saken. Oppdatering:

Det er en generell problemstilling om modellflyplasser med mye aktivitet, og spesielt de med store fly som typisk flyr høyere enn 400fot, skal publiseres i AIP eller gjøres kjent på annen måte, slik at man kan unngå kollisjoner med bemannede luftfartøyer.

Det kan se ut til at Rønneld modellflyplass kan være egnet som «pilot» for slik publisering.

Rolf Meum fikk aksjon å følge opp denne saken.

Per Osen har besøkt plassen 26/5 og diskutert mulighetene med klubbens leder Dag Kristiansen.

Har også diskutert denne saken med Jon Gunnar Wold NLF modellflyseksjonen.

Oppdatering: NOTAM avtale er godkjent av Avinor og LT. Jon Gunnar Wold (NLF/modellfly), Dag Kristiansen (Sarpsborg MFK) følger opp.

Jon Gunnar Wold: Når det gjelder modell og luftrom så har vi ikke hatt noe nytt å melde siden vi starta med NOTAM som et prøveprosjekt i fjor. Det har vært lite aktivitet nå på høst/vinter, så vi har bare meldt inn to ganger, begge ganger ifbm. seilflyslep i Sarpsborg. Men vi kommer til å fortsette med NOTAM i kommende sesong. Vi skal blant annet ha et stor jet-stevne på Geiteryggen i juni. Vi har ikke avklart enda om Grenland FK (som er med på arrangørsiden) melder selv eller om jeg gjør det.

Per Osen sjekke prosedyre og NOTAM eksempel med JGW.

10/17 Luftsportsområde ved Näsinge.

Luftromskonsulent har via fagspesialist Avinor/Farris søkt svenske luftfartsmyndigheter om mulig opprettelse av et luftsportsområde/låneområde for seilflyging over Näsinge flyplass.

Oppdatering: Komiteformannen tar kontakt med Robert Danewid i svenske Segelflyget

Oppdatering: Per Osen har snakket med Gunnar Aarø om saken.

Per Osen har også snakket med Jeløy FK ved Einar Bjørnebekk, om det er behov for å gå videre med denne saken, i lys av det lave aktivitetsnivået. Det er ikke nødvendig, så denne saken kan avsluttes.

03/16

Kontrollert luftrom Oslo/Farris TMA

Vedrørende ACC-KOOR-107 «Avtale om kunngjøring og bruk av luftsportsområder i Oslo TMA og Farris TMA» med Avinor/Røyken: Gammel versjon av 22.06.2017 erstattes av ny avtale med mange endringer, som gjelder fra 21.06.2018

De viktigste endringene gjelder:

- Aktivering av luftsportsområde
- Deaktivering av luftsportsområde
- Samband
- Luftrom (bare C-luftrom / TMA)
- Adskillelse og informasjon (annen trafikk skal holdes unna aktivt luftsportsområde)
- Svikt i samband

Ingen utvikling i saken om innskrenkning av Oslo/Farris TMA:

Vi venter fortsatt med håp om at «HOPE» prosjektet skal produsere reviderte/reduerte TMAer som ikke legger beslag på like mye luftrom som i dag. Gunnar Aarø har vært i Røyken og fått se et utkast til reviderte TMA områder. NLF bør vurdere strategien videre, hvordan kan vi få innflytelse på utforming av nytt luftrom, og mulige kompensierende tiltak (luftsportområder) før hele kabalen er lagt og vår påvirkningsmulighet blir liten.

Oppdatering: Torkell sender ny purring. Hvordan kan vi legge press på myndighetene for å frigi kontrollert luftrom som ikke brukes? Kan vi be om dokumentasjon på bruk, evt. etablere slik dokumentasjon vha. Flightradar24 ?

08/17

Fremtidig ledelse/administrasjon av NLFs Luftromskomite.

Komiteen kjører foreløpig videre uten luftromskonsulent. Dette betyr at de enkelte komiteemedlemmene må utføre saksbehandling på «sine» saker. Komiteformannen har verken tid eller kompetanse til å erstatte luftromskonsulenten.

Jarle Mathisen etterlyser et formelt mandat for komiteen. Han har forfattet et utkast til komite mandat. Dette ble gjennomgått i møtet. Jarle og Per vil jobbe videre med teksten, og sende endelig utkast til komiteens medlemmer for kommentarer/aksept. Komiteens forslag til mandat vil deretter bli oversendt til Luftsportsstyret, og behandles der.

Det er nødvendig at NLFs administrasjon støtter komiteens arbeid med «sekretærfunksjoner», slik at vi får dokumentert komiteens arbeid. Det er nødvendig å vedlikeholde en oppdatert «track record» på dialog med Luftfartstilsynet, Avinor, Forsvaret, mm., i hver enkelt sak.

Jostein Tangen har etablert et dokumentarkiv for komiteen, og han vil fungere som komiteens sekretær.

01/18

Klager på flystøy – Øyeren/Spydeberg

Denne saken var oppe 13/9-17 men fikk ikke eget saksnummer da, men følgende ble notert i referatet:

Per Osen tok opp bruken av øvelsesområdene syd - sydøst av Øyern. Det har vært mange klager på mye bruk av område D2 over Spydeberg. Osen mener NLF må gå inn og prøve å påvirke klubbene på Kjeller til i større grad å benytte områdene lenger øst. Luftromskonsulent tar opp saken med generalsekretær.

Oppdatering i referat fra 4/4-2018: Redegjørelse fra Tom Bjerke:

Tom Bjerke redegjorde for klager på flystøy fra publikum: Vi har en utfordring med klager på støy fra «warbirds» i Spydeberg området. Dette går ut over våre medlemmer som flyr mikrofly fra en lokal base i det området. Vi må henstille til andre (ikke lokale) medlemmer om å ikke bruke airwork område D2. (se også under Eventuelt nedenfor).

Se referat fra 4/4-2018:

Kan vi ta kontakt med være medlemmer lokalt og få lokalisert de nabolag/områder som er spesielt støyutsatt/sinte. Trenger vi å avstå fra aktivitet i hele D2. Hvilke aktiviteter må begrenses, og hvilke muligheter har NLF til å styre/begrense aktivitet som er lovlig, men som kan føre til så store protester fra publikum at det vil gå utover alle NLF medlemmer etter hvert? Dette er en sak også for NLFs administrasjon og Miljøkomiteen.

Luftromskomiteen ser det ikke som sin oppgave å styre/begrense enkeltmedlemmenes flyaktivitet så lenge den er lovlig. Det må være oppgaven til NLFs administrasjon å vurdere og om nødvendig iverksette tiltak dersom aktiviteten for enkelte medlemmer/grupper kan provosere fram reaksjoner som kan bli til skade for NLFs medlemmer generelt, i form av motstand/tiltak fra lokalbefolkningen som protesterer på flystøy/aktivitet.

Tom Bjerke: En mulig «løsning» på den utfordringen som mikroflymiljøet i Spydeberg har, er at de tar dette opp med akromiljøet, og da går jeg ut i fra at det stort sett er snakk om det miljøet som opererer ut fra Kjeller de bør ta kontakt med. Jeg vil i så fall videreformidle dette til Spydeberg mikroflyklubb. Dvs, Spydeberg mikroflyklubb tar kontakt med de aktuelle miljøer på Kjeller, og følger selv opp saken.

Konklusjon: NLF Administrasjon ved Tom Bjerke vil følge opp denne saken. Saken avsluttes fra Luftromskomiteens side.

02/18

NLF vs. dronetrygging

Se referat fra 13/9-2017:

Osen tok også opp problemstillinger rundt dronetrygging kontra modelltrygging og NLFs rolle her. Luftromskonsulent sjekker med fagsjef modellfly.

Dronetrygging har «tatt helt av». Er dette en trussel eller mulighet for NLF? NLF kan utvilsomt gi et tilbud til dronepiloter som ønsker å drive seriøst. Dette vil også være til fordel for øvrige luftromsbrukere, og for samfunnet generelt. Er dette også en vekst-mulighet for NLF? Bør følges opp.

Per Gudmund informerer om ny LT Droneforskrift fra 1/10-18, som gjelder alle flygende innretninger uten fører.

Per Gudmund: Ny utfordring er «U-space», GND-500ft, hvor det skal være stor frihet for dronetrafikk. Ref. Eurocontrol arbeidsgruppe dokument. Kravet om evne til å følge lufttrafikkreglens vikepliktsregler vha se-og-bli-sett er foreslått tatt ut, og erstattet av «cooperative detect and avoid». Men her er det allerede annen bemannet lufttrafikk som ikke vil være «cooperative».

Konklusjon: NLF Modellfly har tilbud til de som ønsker å fly droner for rekreasjonsformål. Problemstillinger rundt dronetrygging vil for øvrig ikke bli fulgt opp av Luftromskomiteen, så fremt det ikke vedrører tilgang til luftrom for NLF aktiviteter.

03/18

Restriksjonsområde ved Jomfruland

Se referat fra 13/9-2017:

Luftromskomiteen ønsker opplysninger om status på restriksjonsområdet ved Jomfruland. Luftromskonsulent sjekker dette.

Restriksjonsområdet er ikke publisert i AIP, noe som er et ICAO krav.

Dette restriksjonsområdet er publisert i «naturdatabasen». Det juridiske aspektet må sjekkes ut her; har almenflygere plikt til å sjekke denne databasen, og rette seg etter hva som her er opplyst?

Konklusjon:

Dette restriksjonsområdet er innført ved vedtak på høyt politisk nivå. Det er ikke tilstrekkelig publisert i AIP. Luftromskomiteen vurderer at «løpet er kjørt» vedrørende opprettelsen av Jomfruland og Raet og avslutter det aspektet av saken. Publikasjonsaspektet vil bli fulgt opp med Avinor.

04/18

Transpondersaken (generelt)

Torkell redegjorde for SERA (Standardised European Rules of the Air): SSR transponder er ikke *påbudt* i C klasse luftrom. Det betyr at det er tillatt iht. felles-europeisk regelverk å etablere definerte områder i kontrollert luftrom, hvor for eksempel seilflyaktivitet kan skje, uten at det må stilles krav om transponder. På denne bakgrunn har LT vært nødt til å trekke pålegget om at Avinor skal kreve transponder for seilflyging i luftsportsområder i Oslo/Farris TMA. (Så vidt referenten forstår, har det ikke vært stilt krav om transponder for HG/PG flyging i områdene).

Det er NLFs vurdering at LT har hjemmelsgrunnlag for å fjerne transponderkrav for høydeflygingsområdene i CTA, og dispensere fra transponderkrav for enkeltflyginger i CTA. Men NLF vil avvente å ta initiativ i den retning, til ny luftromsforskrift er underveis/på plass.

05/18

TIA/TIZ (generelt)

Torkell redegjorde for TIA/TIZ saken. Luftfartstilsynet (LT) trenerer Samferdselsdepartementets (SD) pålegg om at TIZ/TIA fortsatt skal være en lovlig form for luftromsorganisering. I prinsippet har dette TIZ/TIA vært forbudt siden 2012. Avinor har i praksis motsatt seg utfasing av TIZ/TIA, sannsynligvis fordi dette fungerer godt for de aktuelle flyplassene, og fordi innføring av CTR/TMA eller TIZ/CTA vil være en betydelig kostnad med begrenset fordel mht. flysikkerhet og effektiv trafikkavvikling.

Luftfartstilsynet vedtok 18. november 2018 å innføre adgang til å søke om etablering eller opprettholdelse av TMA, se luftromsforskriften § 8 tredje ledd:

”Ved flyplass hvor det er etablert AFIS, og som er godkjent for instrumentflyging, skal det være opprettet et tilstøtende overliggende kontrollert luftrom (CTA eller TMA). Ansvarlig yter av lufttrafikkjenester kan likevel søke Luftfartstilsynet om opprettholdelse av eller omgjøring til ikke-kontrollert luftrom (TIA). Søknaden skal inneholde en sikkerhetsvurdering utarbeidet i samarbeid med berørte parter, som viser et akseptabelt sikkerhetsnivå for luftrommet. Dersom trafikkvolum eller trafikk sammensetning senere endres vesentlig, skal tjenesteyter på eget initiativ, eller etter pålegg fra Luftfartstilsynet, fremlegge en oppdatert sikkerhetsvurdering som grunnlag for opprettholdelse av ikke-kontrollert luftrom (TIA)”

06/18 Gullknapp (Arendal)

Nytt luftrom rundt Gullknapp (utvidelse av Kjevik TMA) er implementert. Kjevik TMA er utvidet til å møte Farris TMA.

Saken avsluttes.

07/18 Notodden

Når det gjelder Notodden er det fortsatt uenighet mellom Luftfartstilsynet og Avinor: LT ønsker utfasing av TIA, og at TIA erstattes av C-klasse luftrom (CTA eller TMA), mens Avinor foretar seg lite eller ingenting. Område Notodden/Blefjell/Bø/Tokke: Jarle Mathisen vil følge opp utviklingen her spesielt.

Vi har p.t. ingen luftsportsområder, så all høydeflyging over FL095/115 må skje med transponder.

Reduksjon av aktiviteten på Geiteryggen kan gi muligheter for tilbakeføring av luftsportsområdene Bø/Tokke til G-klasse luftrom.

Fra Jarle Mathisen:

Endringer av TIZ/TMA eller CTA er uavklart. Angående høydeområder har jeg revidert og sendt inn oppdaterte koordinater der det er hensyntatt (begrenset) både vertikal og horisontal utstrekning for å imøtekomme airway og transit mot ATLAP og ADOPI. Samtlige områder ble avslått i brev fra LT 26. jan. 2018. NLF har klaget på avslaget. Fortsatt uavklart, se sak 02/17.

Når det gjelder generell trafikksituasjon på ENNO startet det nå opp flyskole (Pilot.no) med inntil 300 elever. Vi er mildt sagt bekymret for hvordan dette vil påvirke vår aktivitet uavhengig av evt. endringer på luftrommet.

08/18 Leirin (Fagernes)

TIA/TIZ er avviklet.

Saken avsluttes.

09/18 Røros

Det er foreslått en utvidelse av Røros TMA nordover slik at denne blir liggende inntil Værnes TMA, uten noe G-luftrom mellom disse.

https://ais.avinor.no/AIP/Latest/aip/ad/enro/EN_AD_2_ENRO_7-1_en.pdf

Dette stemmer dårlig med trafikintensiteten på Røros flyplass.

NLF sendte inn hørings svar til Avinor der forbundet påpekte at det ikke er behov for kontrollert luftrom på Røros og at Avinor derfor bør videreføre opprinnelig plan om overgang til TIA/TIZ. Avinor forklarte muntlig på telefon at høringen handlet om en beredskap i tilfelle luftromsforskriften § 8 tredje ledd ikke ble endret. Nå som denne er endret, se sak 05/18, vil tiltaket ikke lenger være aktuelt.

10/18 Scandinavian Mountain Airport - Sälen flyplass

Vi har fått tilsendt planer fra det svenske luftfartstilsynet om planer for en CTR og et stort TMA rundt Sälen flyplass (Rörbäcksnäs). Foreslått TMA strekker seg langt inn i Norge, og helt til Innbygda/Trysil og nokså nær Seteråsen flyplass.

NLF har sendt kommentarer pr 15 november, hvor vi har anbefalt å redusere det regulerte luftrommet, og vi stiller spørsmål ved berettigelsen av permanent CTR/TMA ved en flyplass som sannsynligvis får begrenset trafikk.

Det er sannsynligvis slik at flyplassen vil bli trafikkert av kommersielle selskaper som forutsetter at de skal fly bare i kontrollert luftrom. Dvs, det vil bli etablert CTR/TMA, men dette vil bli skrudd av/på etter behov, og vil fungere som G-luftrom når det ikke er aktivt. Problemstillingen er at TMA-delen i Norge sannsynligvis vil bli permanent aktiv pga av kravet i BSL F 1-1 § 21. NLF bør derfor foreslå at hele TMA styres fra svensk side og at det gis dispensasjon fra nevnte bestemmelse.

Aksjon: Jostein tar kontakt med Eivind Raknes i LT. Torkell skriver høringsvar med de samme hovedmomentene når etablering av luftrom kommer på norsk høring.

11/18 Koordineringsmøte med Forsvaret (FUA-RE) for bruk av luftrom i 2019

Under koordineringsmøtet 5. desember 2017 ble det bestemt å gjennomføre neste koordineringsmøte 4. desember 2018. Dette ble senere endret til 16. januar 2019 – se referat fra forrige luftromskomiteemøte.

NLF deltok med Jan Wang, Steinar Øksenholt, Jostein Tangen, og Per Osen.

Se eget referat fra Avinor.

12/18 Publikasjon/kunngjøring av modellflyplasser/aktiviteter

Se sak 9/17 over. Det har flere ganger vært diskutert i komiteen, at store modellfly som flyr fort og høyt er en potensiell trussel for annen lufttrafikk. Det er kjent minst ett tilfelle i utlandet med mid-air kollisjon modellfly/motorfly med fatalt utfall.

Per Gudmund mener at merking av modellflyplasser på ICAO kart er uhensiktsmessig, da det er for statisk og gir for mye clutter på kartene. Han foreslår bruk av Skydeamon software for real-time informasjon til piloter som flyr i G-luftrom. Skydeamon oppdateres kontinuerlig basert på offisielle publikasjoner (NOTAM) og presenterer bare den informasjonen som er nødvendig til piloten. Dette er et verktøy som antakelig kan brukes for mer enn varsling av modellflyaktivitet. Men hvis vi velger dette som base for distribusjon av sikkerhetskritisk informasjon, så må alle relevante brukere få informasjon om dette, og ha rimelig mulighet til å nyttiggjøre seg denne informasjonen, bla gjennom offisielle publikasjoner som VFR guide to Norway etc.

Konklusjon: Saken spilles over til NLFs administrasjon, da det er nokså åpenbart at den ligger utenfor denne komiteens mandat.

Møtet hevet ca kl. 2030.
Per Osen (referent)